

ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ДЕРЖАВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Тимошук М.О. Білокаменський К.О.

Одеський державний екологічний університет

Якість життя сьогоднішнього та майбутніх поколінь залежить від якості навколишнього природного середовища, а це в свою чергу залежить від того яким буде державний екологічний контроль.

На теперішній час в Україні спостерігається забруднення атмосферного повітря у міста, перевищення у 30-40 разів від норми концентрації токсичних речовин у річках, збільшення видів тварин, що знаходяться на межі зникання.

За даними Глобального альянсу з питань здоров'я і забруднення, наша держава входить до Топ-5 країн Європи, де найбільше смертей через негативні екологічні фактори.

Інструментом, який може допомогти зупинити наближення екологічної катастрофи є державний екологічний контроль.

Базовим нормативно-правовим документом, який регламентує порядок здійснення державного контролю у сфері господарської діяльності є Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [1]. Цей закон розповсюджується і на державний екологічний контроль, який має право здійснювати Державна екологічна інспекція.

Державна екологічна інспекція здійснює контроль за використанням і охороною земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу. морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України, а також за додержанням норм екологічної безпеки.

Перевірки суб'єктів господарювання здійснюються з метою визначення екологічного стану об'єкту, ступеню і характеру його впливу на навколишнє природне середовище, дотримання об'єктом вимог законодавства, норм і правил в галузі охорони природи і природокористування. Перевірки проводяться для здійснення заходів по усуненню виявлених порушень, попередження негативного впливу об'єкта на навколишнє середовище.

Перевірки підлягають будь-які підприємства, організації і установи (суб'єкти господарювання).

Згідно із Законом перевірки поділяються на планові та позапланові. Планові перевірки здійснюються згідно з річним планом роботи Державної екологічної інспекції.

Періодичність здійснення планових перевірок визначається відповідно до Критеріїв, за якими оцінюється ступень ризику від провадження господарської діяльності для навколишнього природного середовища. Ці критерії затверджено Постановою КМУ від 6.03.2019р. №182 [2].

Ступень ризику для навколишнього природного середовища від провадження господарської діяльності може бути високою, середньою або незначною.

Суб'єкти господарювання, які мають високий ступінь ризику їх діяльності для навколишнього природного середовища перевіряються не частіше одного разу на два роки.

Суб'єкти господарювання, які мають середній ступінь ризику їх діяльності для навколишнього природного середовища перевіряються не частіше одного разу на три роки.

Суб'єкти господарювання, які мають незначний ступінь ризику їх діяльності для навколишнього природного середовища перевіряються не частіше одного разу на п'ять років.

Тривалість планової перевірки не повинна перевищувати десяти робочих днів, а для суб'єкта малого підприємництва - п'яти робочих днів.

Позапланові перевірки здійснюються тільки за наявності певних підстав.

Підставами для здійснення позапланових заходів є:

- 1 – бажання суб'єкта господарювання про здійснення перевірки;
- 2 – виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених суб'єктом господарювання у документі обов'язкової звітності;
- 3 – перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення попередньої перевірки;
- 4 – звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави;
- 5 – неподання суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності за два звітні періоди підряд без поважних причин;
- 6 – доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання у зв'язку з виявленими системними порушеннями та/або настанням події, що має значний негативний вплив на захист навколишнього природного середовища;
- 7 – настання аварії, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання.

Тривалість позапланової перевірки також становить 10 днів, а для суб'єкта малого підприємництва - два робочих дні.

Продовження строку здійснення перевірок не допускається.

Планові та позапланові перевірки проводяться тільки у присутності керівника суб'єкта господарювання або уповноважених ним осіб.

На превеликий жаль державний екологічний контроль, який здійснюється на теперішній час, не є ефективним і не відповідає сучасним вимогам.

Вже була проведена певна реформа державної екологічної інспекції, а саме, скорочено кількість обласних інспекцій і створені міжрегіональні інспекції.

З метою оновлення національного законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища згідно з вимогами сучасності, а також з

метою запровадження європейських підходів до державного контролю за станом довкілля було розроблено законопроект «Про державний екологічний контроль» [3].

Законопроект передбачає:

- створення нової державної природоохоронної установи, що прийде на зміну Державній екологічній інспекції;
- розширення кола осіб, за зверненнями яких будуть відбуватися перевірки;
- впровадження чотирьохступеневої градації підприємств в залежності від ризику, який вони становлять для довкілля (найвищий, високий, середній і незначний). Підприємства з найвищим ступенем ризику перевірятимуть раз на рік впродовж 15 днів. Підприємства з високим ступенем ризику перевірятимуть раз на два роки, з середнім – раз на три роки, об'єкти з незначним впливом на довкілля – раз на 5 років впродовж 10 днів;
- збільшення строку тривалості перевірок (для підприємств з найбільшим ступенем ризику). Позапланові перевірки тепер зможуть проводити вночі, якщо підприємство в цей час працює, і можуть здійснюватися без погодження з іншими органами влади;
- підвищення штрафу за недопуск інспектора на перевірку – він сягне 1,8 мільйона гривень. Впровадять відповідальність за невиконання законного припису про тимчасове призупинення роботи підприємства;
- підвищення зарплати інспекторів (стартуватиме від 13 тис. грн), що знизить корупційні ризики та підвищить професіоналізм службовців, які претендуватимуть на посади.
- усунення дублювання повноважень між новим природоохоронним органом, Держгеокадастром, Держгеонадрами та Держрибагентством (за Держгеонадрами залишаться питання надрокористування, за Держгеокадастром – контроль зняття ґрунтового покриву, за Держрибагентством – питання водного біорізноманіття, а за органом державного екологічного контролю – природоохоронні функції);
- скасування судового збору за позовами про зупинення діяльності підприємства через екологічні порушення та за позовами про відшкодування збитків;
- врегулювання перевірок органів державної влади та місцевого самоврядування (планові перевірки проводяться один раз на три роки);
- оновлення механізмів затвердження та застосування методик нарахування збитків;
- впровадження господарської відповідальності для юридичних осіб та ФОПів.

Законопроект чітко визначає права та обов'язки суб'єктів господарювання при здійсненні перевірок. Наприклад, забороняється змінювати адресу і правила внутрішнього трудового розпорядку.

Присутність керівника та його уповноваженої особи при перевірці відтепер не є обов'язковою, за їх відсутності перевірка може здійснюватися в присутності не менше ніж двох понятих.

Законопроектом передбачається створення інтегрованої автоматизованої системи «екологічний контроль», що забезпечить прозорість і ефективність роботи держекоінспекторів.

Також згідно з законопроектом змінюються підстави для здійснення позапланових перевірок, а саме:

- бажання самого суб'єкта господарювання; в тому числі з метою підтвердження факту усунення порушень природоохоронного законодавства, які стали підставою для тимчасової заборони (обмеження) діяльності суб'єкта господарювання;

- перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, щодо усунення порушень вимог природоохоронного законодавства, виданих за результатами проведення попереднього заходу органом державного екологічного контролю;

- обґрунтоване звернення фізичної особи (фізичних осіб), громадського об'єднання, органів місцевого самоврядування із повідомленням про порушення вимог природоохоронного законодавства;

- звернення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про перевірку суб'єкта господарювання у зв'язку з виявленими системними порушеннями та/або настанням події, що має значний негативний вплив на довкілля, права, законні інтереси, життя та здоров'я людини;

- настання аварії чи надзвичайної ситуації, що спричинила або могла спричинити значний негативний вплив на довкілля чи здоров'я людей або була спричинена порушенням природоохоронного законодавства;

- повідомлення органів державного (нагляду) контролю про виявлення під час виконання ними повноважень ознак порушень природоохоронного законодавства суб'єктом господарювання;

- у випадках передбачених законом, звернення дозвільного органу у процедурі видачі, внесення змін, перегляду чи оновлення умов дозвільних документів, щодо підтвердження матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання;

- повідомлення відповідних органів влади про виявлення та підтвердження достовірності даних, заявлених суб'єктом господарювання у документі обов'язкової звітності;

- дані державної системи моніторингу довкілля, чи дані моніторингу суб'єкта господарювання, що вказують на значне погіршення стану довкілля чи окремих його компонентів на відповідній території;

- відкриття процедури банкрутства чи ліквідації суб'єкта господарювання, віднесеного до найвищого чи високого ступенів екологічного ризику.

Законопроектом дозволяється здійснювати позапланові перевірки, за потреби, у вихідні, неробочі, святкові дні та/або у нічний час

З метою запобігання порушень природоохоронного законодавства, законопроектом передбачається можливість здійснення держекоінспекторами патрулювання та рейдових перевірок на певних територіях.

З прийняттям законопроекту «Про державний екологічний контроль» такий контроль частково буде виведено з-під дії Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Таким чином, аналізуючи усе вище сказане, можна зробити висновок, що прийняття законопроекту «Про державний екологічний контроль» дозволить зробити діяльність державних екологічних інспекцій більш ефективною. А це в свою чергу призведе до того, що ніхто з правопорушників не уникне покарання, бізнес буде зацікавлений в модернізації своїх потужностей і можна буде не тільки реагувати на надзвичайні екологічні ситуації, а і попереджувати їх.

Література

1. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007р. № 877-V URL/<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.

2. Постанова КМУ від 6.03.2019р. №182 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією». URL/<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/182-2019п>.

3. Законопроект України «Про державний екологічний контроль» № 3091. URL<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/>